

УДК 336.1:336.14

Людмила СЕРГІЄНКО

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Резюме. Запропоновано методичний підхід до визначення ефективності бюджетної політики України в умовах розвитку інтеграційних зв'язків, що ґрунтується на сукупності інтегральних показників та надасть можливість здійснити подальше оцінювання ефективності дії бюджетної політики в контексті інтеграційних процесів у сучасних умовах.

Ключові слова: бюджетна політика, ефективність бюджетної політики, інтеграційні процеси.

Ludmila SIERGHIENKO

APPROACHES TO DETERMINING THE EFFICIENCY OF FISCAL POLICY IN THE INTEGRATION RELATIONSHIP

Summary. The current budget policy of Ukraine is aimed at consolidating spending and overcome imbalances in public finances is rational and economically justified, which helped stabilize public finances, reverse delay risks of internal and external funding commitments to reduce the public deficit and slow growth public debt is correlated with strategies Western governments. Features of fiscal policy with the main trend of integration of Ukraine is considered in two main areas of the integration process: economic integration and development of trade relations and integration in the context of economic security, including security in the public sector. Given the current transformation challenges of global economic environment especially topical for Ukraine's economy in general, and public finance in particular, is a study of the problem changes in the effectiveness of the fiscal policy. As scientific support formulation and implementation of fiscal policy and public market building transformed aimed at ensuring the growth of the resource base budgets of all levels of government to provide public goods and services, increasing the volume and quality to meet the needs of people, businesses, state and society. On this basis, the author proposed methodical approach to evaluating the effectiveness of fiscal policy in the context of integration ties, based on a system of appropriate integrated indicators, in particular the role of budget- rate revenue bonds in the integration of the consolidated revenues, earnings coverage ratio on the development of integration relations of Consolidated budget factor changes in fiscal performance in the context of integration ties, the level of integration capabilities budget rate of change of the tax burden from the integration of communications and allows monitoring of budget policy of Ukraine in the context of integration relationship.

Key words: fiscal policy, the effectiveness of fiscal policy, integration processes.

Постановка проблеми. Трансформація суспільно-політичної та економічної системи України кардинально змінила принципи і механізми функціонування бюджетної системи, бюджетного процесу, форми і способи мобілізації та акумуляції потенціалу бюджетних ресурсів на суспільні потреби, визначила закономірність включення в державну бюджетну політику ринкових регуляторів та інструментів. Наукове розкриття формування та реалізації бюджетної політики державно і ринково трансформованого потенціалу спрямовано на забезпечення зростання ресурсної бази бюджетів усіх рівнів з метою надання державою суспільних благ і послуг зростаючого обсягу та якості для задоволення потреб населення, підприємств, держави і всього суспільства.

Актуальність останніх досліджень і публікацій. У сучасних умовах поглиблення глобалізаційних викликів бюджетна політика служить найважливішим економічним важелем впливу держави на соціально-економічні процеси та розвиток інтеграційних зв'язків. Отже, необхідність наукового обґрунтування напрямків реформування бюджетної політики в Україні, орієнтованих на підвищення її ефективності в умовах розвитку інтеграційних зв'язків визначає актуальність даного дослідження. Різні аспекти проблем формування та реалізації бюджетної політики розглядалися у численних працях вітчизняних науковців – М. Азарова [1], Т. Боголіб [2], С. Буковинського [3], О. Василика [4], В. Гейця [5], М. Єрмошенко [6], Л. Лисяк [7], В. Лютого [8], В. Мельника [9], Ц. Огня [10], В. Опаріна [11], В. Тропіної [12], В. Федосова [13], І. Чугунова [14], С. Юрія [15] та ін.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування авторського методичного підходу до оцінки ефективності бюджетної політики України в умовах розвитку інтеграційних зв'язків, що

набуває особливого значення в умовах націленості національної економіки на євроінтеграційний перспективний розвиток.

Виклад основного матеріалу дослідження. В рамках даного дослідження, під ефективністю бюджетної політики слід розуміти здатність створювати соціально-економічний ефект у результаті діяльності органів державної влади, державного управління та місцевого самоврядування з визначення стратегічної мети, завдань і пріоритетів розвитку бюджетних відносин для їхнього досягнення, застосування цих засобів, а також результативність процесів формування доходів, використання коштів бюджетів, бюджетного регулювання і міжбюджетних відносин, управління державним боргом із використанням спеціальних критеріїв та показників [15, с.28–29].

Об'єктивну оцінку бюджетної політики як будь-якому явищу можна дати винятково за умови використання загальноновизнаних критеріїв та показників. Більшість вітчизняних економістів у різній інтерпретації пропонують застосовувати такі критерії ефективності бюджетної політики:

- рівень збирання бюджетних доходів загалом і податків зокрема;
- рівень виконання бюджетних зобов'язань;
- величину бюджетного дефіциту, його параметри та швидкість зростання державного боргу;
- обсяги фінансових ресурсів, які відволікаються на обслуговування державного боргу;
- рівень монетизації бюджетного дефіциту;
- величину валютних резервів, які використовуються для фінансування бюджетного дефіциту;
- динаміка ВВП;
- рівень безробіття;
- ступінь виконання нормативно-правових актів про бюджет;
- масштаби емісії урядом грошових сурогатів різних видів;
- величину бюджетної заборгованості внаслідок наявної несплати податкових зобов'язань;
- величину відтермінованої заборгованості з оплати праці через відсутність бюджетного фінансування;
- величину відтермінованої заборгованості з оплати державного замовлення;
- величину відтермінованої заборгованості бюджетних установ через їх недофінансування;
- рівень виконання законодавчих і прирівняних до них актів про бюджет.

Як бачимо, в даному переліку відсутні індикатори, які б враховували вплив інтеграційних процесів на ефективність бюджетної політики та їх значущість. На нашу думку, в даному контексті показники ефективності бюджетної політики мають бути взаємопов'язані з певними показниками розвитку зовнішнього сектора економіки країни.

Одним із основних напрямів інтеграційного процесу України до ЄС, що стосується сфери бюджетної політики держави, є економічна інтеграція та розвиток торговельних відносин між Україною і ЄС. У цьому контексті, систематизуючи наявні та власні напрацювання з даного питання, пропонуємо систему індикаторів ефективності бюджетної політики в контексті інтеграційних зв'язків з групуванням за певними ознаками:

1. Загальні бюджетні показники:

- доходи державного та зведеного бюджету, в т.ч. податкові надходження;
- бюджетні видатки;
- бюджетний дефіцит (профіцит), його структура та параметри;
- державний борг (внутрішній, зовнішній, гарантований).

2. Показники зовнішньоекономічної діяльності:

- сальдо поточного рахунку до ВВП;
- експорт товарів та послуг, % до ВВП;
- імпорт товарів і послуг, % до ВВП;
- темпи зростання експорту та імпорту товарів та послуг, % до попереднього року;
- коефіцієнт покриття імпорту товарів експортом, %;
- прямі іноземні інвестиції в Україну, % до ВВП;
- прямі іноземні інвестиції в Україну, дол. США на 1 особу;
- валовий зовнішній борг, % до експорту товарів та послуг;
- відкритість економіки.

3. Інституційні показники:

- індекс відкритості бюджету.

На основі даних показників пропонуємо власний методичний підхід до оцінювання ефективності бюджетної політики України в контексті розвитку інтеграційних зв'язків, який ґрунтується на такій сукупності показників (табл.1).

Таблиця 1

Інтегральні показники оцінювання ефективності бюджетної політики в контексті розвитку інтеграційних зв'язків

Table 1

Integral indicators for assessing the effectiveness of fiscal policy in the context of integration relationship

<i>Показник</i>	<i>Формалізація показника</i>
Бюджетоутворююча роль надходжень від розвитку інтеграційних зв'язків у доходах зведеного бюджету	$K_{НЗБ} = \frac{\text{Сума надходжень від інтеграційних зв'язків}}{\text{Сума доходів зведеного бюджету}} * 100\%$
Коефіцієнт покриття надходженнями від розвитку інтеграційних зв'язків видатків зведеного бюджету	$K_{ПНБ} = \frac{\text{Сума надходжень від інтеграційних зв'язків}}{\text{Сума видатків зведеного бюджету}} * 100\%$
Коефіцієнт зміни рівня бюджетної ефективності в контексті розвитку інтеграційних зв'язків	$K_{РБЕ} = \frac{\text{Дефіцит зведеного бюджету (\% до ВВП)}}{\text{Дефіцит зведеного платіжного балансу (\% до ВВП)}}$
Рівень інтеграційної спроможності бюджету	$K_{ІСБ} = \frac{\text{Ступінь відкритості бюджету}}{\text{Ступінь відкритості економіки}}$
Коефіцієнт зміни податкового навантаження від розвитку інтеграційних зв'язків	$K_{ЗПН} = \frac{\text{Податкові надходження від розвитку інтеграційних зв'язків}}{\text{ВВП}} * 100\%$

Складено автором за результатами дослідження.

Вказана сукупність показників ефективності бюджетної політики в контексті розвитку інтеграційних зв'язків надасть можливість здійснити подальше оцінювання ефективності дії бюджетної політики в контексті інтеграційних процесів у сучасних умовах.

Першим інтегральним показником оцінювання ефективності бюджетної політики в контексті розвитку інтеграційних зв'язків ми запропонували показник бюджетоутворюючої ролі надходжень від розвитку інтеграційних зв'язків у доходах зведеного бюджету, який надасть змогу оцінити, наскільки бюджетна політика в умовах розвитку інтеграційних процесів, застосовуючи відповідні інструменти, забезпечує рівень надходжень, представлений обсягами податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції, ввізного та вивізного мита, інших надходжень від зовнішньоекономічної діяльності в доходах зведеного бюджету України. Допустимий інтервал зміни значення показника [0 %; 100 %], тобто, чим більшого значення набуває показник, тим ефективніше реалізується бюджетна політика щодо забезпечення доходної частини зведеного бюджету країни. Разом із цим, його поступове збільшення у часі свідчить про підвищення рівня залежності національної економіки від світогосподарської системи.

Коефіцієнт покриття надходженнями від розвитку інтеграційних зв'язків видатків зведеного бюджету характеризує збалансованість бюджетних видатків з надходженнями від розвитку інтеграційних зв'язків, допустимий інтервал зміни значення показника [0 %; 100 %]. Тобто, чим більшим є даний показник, тим ефективнішою є бюджетна політика в контексті інтеграційних процесів у відповідний період часу.

Коефіцієнт зміни рівня бюджетної ефективності в контексті розвитку інтеграційних зв'язків показує відношення частки дефіциту зведеного бюджету у ВВП до частки дефіциту зведеного платіжного балансу країни у ВВП, допустимий інтервал зміни значення показника [0; 1]. Чим вищий показник, тим вище рівень бюджетної ефективності.

Показник рівня інтеграційної спроможності бюджету демонструє відношення ступеня відкритості бюджету до відкритості економіки країни. Тобто, чим вищий показник, тим вище рівень готовності країни до інтеграційних процесів. Якщо значення даного показника дорівнює чи перевищує 1, то бюджетна політика справляє прямий вплив на ефективність зовнішньоекономічної діяльності країни.

Коефіцієнт зміни податкового навантаження від розвитку інтеграційних зв'язків показує рівень податкової віддачі від розвитку інтеграційних зв'язків, допустимий інтервал зміни значення показника [0; 1]. Збільшення його рівня свідчить про зростання ефективності бюджетної політики в умовах інтеграційних процесів.

Надамо кількісну оцінку вищенаведеним ефективності бюджетної політики України в контексті розвитку інтеграційних зв'язків (табл.2).

Таблиця 2

Динаміка інтегральних показників ефективності бюджетної політики України в контексті розвитку інтеграційних зв'язків

Table 2

Dynamics of integrated performance budget policy of Ukraine in the context of integration relationship

<i>Показник</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>
Бюджетоутворююча роль надходжень від розвитку інтеграційних зв'язків у доходах зведеного бюджету	4,56	4,13	2,53	2,88	2,95	2,96
Коефіцієнт покриття надходженнями від розвитку інтеграційних зв'язків видатків зведеного бюджету	4,44	3,97	2,25	2,40	2,82	2,67
Коефіцієнт зміни рівня бюджетної ефективності	0,29	0,21	0,27	0,28	0,28	0,39

в контексті розвитку інтеграційних зв'язків						
Рівень інтеграційної спроможності бюджету*	–	0,61	–	0,56	–	0,49
Коефіцієнт зміни податкового навантаження від розвитку інтеграційних зв'язків	1,39	1,29	0,75	0,83	0,90	0,93

Складено та розраховано автором за результатами дослідження.

*Відсутні відповідні статистичні дані для розрахунку показника у 2007, 2009, 2011 роках.

Як свідчать отримані дані, бюджетоутворююча роль надходжень від розвитку інтеграційних зв'язків у доходах зведеного бюджету є незначною, причому впродовж аналізованого періоду часу з 2007–2009 рр. даний показник знизився з 4,56 % до 2,53 %, бо за рахунок зниження вивізного мита, скорочення обсягів експорту та імпорту товарів і послугу, зниженням ставок імпортного мита у зв'язку зі вступом України до СОТ, починаючи з 2010 до 2012 р., показник збільшився до 2,96 %.

Аналогічну динаміку демонструє коефіцієнт покриття надходженнями від розвитку інтеграційних зв'язків видатків зведеного бюджету. Зменшення даного показника за 2007–2012 рр. свідчить про випереджаючі темпи зростання видатків зведеного бюджету стосовно надходжень від розвитку інтеграційних зв'язків. У 2012 р. даний показник скоротився майже удвічі й становив 2,67 % замість 4,44 % у 2007 р.

Коефіцієнт зміни рівня бюджетної ефективності в контексті розвитку інтеграційних зв'язків демонструє її підвищення впродовж аналізованого часового інтервалу на 34,5 % (2007–2012 рр.).

Рівень інтеграційної спроможності бюджету можна розрахувати тільки для 2008, 2012 років у зв'язку з відсутністю відповідних статистичних даних для інших періодів. Необхідно відзначити його поступове падіння з 2008 до 2012 р., так як ступінь відкритості бюджету зменшується у зв'язку з інституціональною нестійкістю бюджетної сфери України при одночасному зростанні рівня відкритості економіки країни.

Динаміка коефіцієнта зміни податкового навантаження від розвитку інтеграційних зв'язків свідчить про підвищення ефективності бюджетної політики у 2009–2012 рр. За даний період показник підвищився на 24,0 % і становив у 2012 р. 0,93 п. замість 0,75 п. у 2009 р.

Динаміка інтегральних показників ефективності бюджетної політики України в контексті розвитку інтеграційних зв'язків представлена на рис. 1.

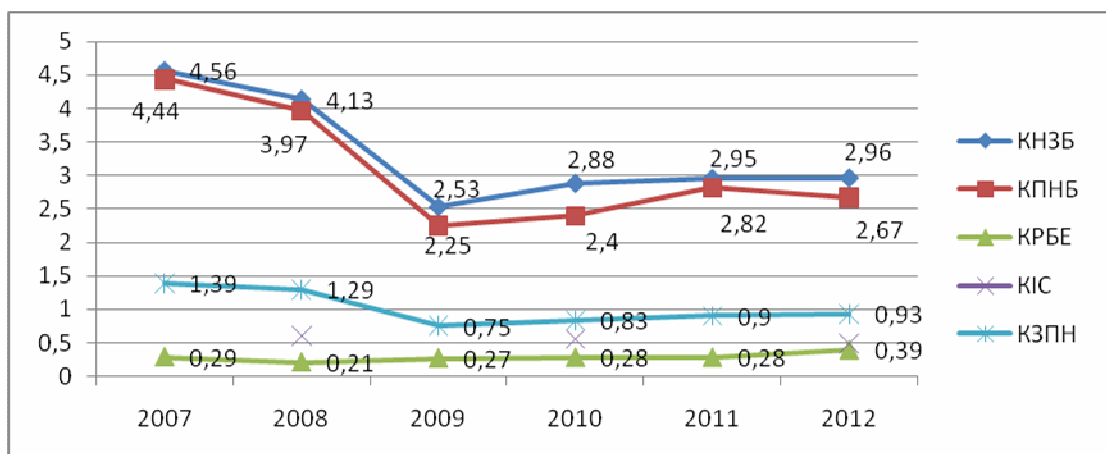

Рисунок 1. Динаміка інтегральних показників ефективності бюджетної політики України в контексті розвитку інтеграційних зв'язків за 2007–2012 рр.,%

Figure 1. Dynamics of integrated performance budget policy of Ukraine in the context of integration relationship, 2007–2012, %

Висновки. Проведений моніторинг ефективності бюджетної політики України дозволив встановити, що бюджетна політика відіграє провідну роль у розвитку інтеграційних зв'язків, що в рамках даного дослідження було продемонстровано за рахунок відповідних показників ефективності бюджетної політики, динамічний аналіз яких дозволив виявити існуючі проблеми у сфері бюджетної політики країни, подальше вирішення яких має позитивно вплинути на розвиток інтеграційних зв'язків.

Conclusions. Thus, monitored the effectiveness of fiscal policy in Ukraine revealed that fiscal policy plays a key role in the integration relations that this study has been demonstrated by appropriate fiscal policy performance, dynamic analysis which revealed the existing problems in the area of budget policy, a further decision which should positively affect the development of integration ties in the long run.

Використана література

1. Азаров, М.Я. Формування бюджетної політики економічного зростання [Текст] / М.Я. Азаров // Фінанси України. – 2006. – № 9. – С. 3–9.
2. Боголіб, Т.М. Інституційна основа бюджетної системи України [Текст] / Т.М. Боголіб // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. – 2013. – № 2 (44). – С. 57–68.
3. Буковинський, С. До питання здійснення бюджетної політики в Україні / С. Буковинський // Фінанси України. – 2007. – № 11. – С. 3–31.
4. Василик О. Д. Бюджетна система України [Текст] / О.Д. Василик, К.В. Павлюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
5. Геєць, В.М. Бюджетна політика в Україні: проблеми і перспективи / В. М. Геєць // Дзеркало тижня. – 2004. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/articles/38846#article>
6. Засади формування бюджетної політики держави : наук. монографія [Текст] / М. М. Єрмошенко, С. А. Єрохін, І. О. Плужніков, Л. М. Бабич, А. М. Соколовська, Ю. В. Чердиченко ; за наук. ред. д.е.н., проф. М. М. Єрмошенка. – К. : НАУ, 2003. – 284 с.
7. Лисяк, Л.В. Бюджетна політика в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України [Текст] / Л.В. Лисяк – К.: ДННУ «Академія фінансового управління», 2009. – 600 с.
8. Лютий, І.О. Бюджетна політика і стабільність соціально – економічного розвитку України [Текст] / І.О.Лютий, А.М.Демиденко, Ю.Л.Субботін // Фінанси України. – 2006. – № 10. – С. 3–12.
9. Мельник, В.М. Фіскальна політика держави в умовах фінансової кризи [Текст] / В.М. Мельник // Фінанси України. – 2008. – №11. – С.11–17.
10. Огонь, Ц.Г. Доходи бюджету України: теорія та практика: монографія [Текст] / Ц.Г. Огонь. – К.: КНТЕУ, 2003. – 580 с.
11. Опарін, В.М. Фінансова система України (теоретико-методологічний аспект) [Текст] / В.М. Опарін. – К. : КНЕУ, 2005. – 186 с.
12. Тропіна, В.Б. Фіскальне регулювання соціального розвитку суспільства [Текст] / В.Б. Тропіна.– К.: НДФІ, 2008. – 368с.
13. Фінанси [Текст]; за ред.. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
14. Чугунов, І.Я. Інституційна архітектура бюджетної системи [Текст] / І.Я. Чугунов // Фінанси України. – 2009. – № 12 – С. 3–18.
15. Юрій, С., Бюджет, бюджетна доктрина та бюджетна політика держави: сучасна парадигма, іманентний детермінізм, реалії і перспективи [Текст] / С. Юрій, В. Дем'янишин // Світ фінансів. – 2010. – №4. – С.7–29; 28–29.